

בדין ברכת בורא פרי האדמה על פירות האילן

מאן דאמר הכי ואיכא מאן דאמר דמתניתין דברי הכל היא ומאחר דאיכא מאן דאמר הכי נקטינן כסתם מתניתין דהכא וכתנא קמא דבכורים:

ת. תלמוד ירושלמי מסכת ברכות פרק ו הלכה ב

מתני' בירך על פירות האילן בורא פרי האדמה יצא על פירות האדמה בורא פרי העץ לא יצא ועל כולם אם אמר שהכל יצא: גמ' רבי חזקיה בשם ר' יעקב בר אחא דר' יודה היא דר' יודה עביד את האילנות כקשים. אמר רבי יוסי דברי הכל היא פירות האילן בכלל פירות האדמה ואין פירות האדמה בכלל פירות העץ.

ט. פני משה מסכת ברכות פרק ו הלכה ב

דר' יודא עביד את האילנות כקשים. כלומר אף להאילנות שנקצצו ונעשו קשים ששוב אינן יונקין מן הקרקע אפ"ה משוי להו ר' יהודה כאילנות גמורים היונקים מן הקרקע והו כקרקע כדתנן שם יבש המעיין ונקצץ האילן מביא הבכורים מהן ואינו קורא לפי שאינו יכול לומר מן האדמה אשר נתת לי דכיון דיבש המעיין ונקצץ האילן אין כאן אדמה ור' יהודה אומר מביא וקורא דכארעא חשיבי: א"ר יוסי. לא היא דדברי הכל היא מתני' והיינו טעמא דפירות האילן בכלל וכו' כדפרישית במתני':

י. רבינו יונה מסכת ברכות דף כח עמוד ב

מתני' בירך על פירות האילן בפה"א יצא שגם האילן יונק מן האדמה ונמצא שבכלל פה"א הוי ולפיכך יצא אבל כשבירך על פירות הארץ בפה"ע לא יצא שאין שם עץ כלל:

יא. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף לו עמוד א

אמר רב יהודה אמר רב: צלף של ערלה בחוצה לארץ - זורק את האביונות ואוכל את הקפריסין. למימרא, דאביונות פירי וקפריסין לאו פירי? ורמינהו: על מיני נצפה על העלים ועל התמרות אומר בורא פרי האדמה, ועל האביונות ועל הקפריסין אומר בורא פרי העץ! - הוא דאמר כרבי עקיבא; דתנן, רבי אליעזר אומר: צלף - מתעשר תמרות ואביונות וקפריסין, רבי עקיבא אומר: אין מתעשר אלא אביונות בלבד, מפני שהוא פרי. וכו' רבינא אשכחיה למר בר רב אשי דקא זריק אביונות וקאכיל קפריסין.

יב. רא"ש מסכת ברכות פרק ו סימן ג

רבינא אשכחיה למר בר רב אשי דקא זריק אביונות דערלה ואכיל קפריסין אמר לו כמאן כר"ע וקסברת דכל המיקל בארץ הלכה כמותו בח"ל וכו' וכתב רב אלפס ז"ל וכן כתוב

א. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף מ עמוד א

משנה. בירך על פירות האילן בורא פרי האדמה - יצא, ועל פירות הארץ בורא פרי העץ - לא יצא. ועל כולם, אם אמר שהכל נהיה בדברו - יצא. גמרא. מאן תנא דעיקר אילן ארעא היא? אמר רב נחמן בר יצחק: רבי יהודה היא, דתנן: יבש המעיין ונקצץ האילן - מביא ואינו קורא; רבי יהודה אומר: מביא וקורא.

ב. תוספות מסכת ברכות דף מ עמוד א ד"ה רבי יהודה

רבי יהודה היא דתנן יבש המעיין וכו' - ונראה דהלכה כרבי יהודה דסתם לן תנא כוותיה ואם בריך על פירות האילן בורא פרי האדמה יצא.

ג. תוספות הרא"ש מסכת ברכות דף מ עמוד א

רבי יהודה היא דתנן יבש המעיין וכו'. ונראה דהלכה כר' יהודה כיון דסתם לן תנא הכא כותיה ואם בירך על פירות האילן בפה"א יצא.

ד. רמב"ם הלכות ביכורים פרק ד הלכה יב

הפריש בכוריו ויבש המעיין או שנקצץ האילן מביא ואינו קורא לפי שזה כמי שאין לו קרקע שהרי אבדה.

ה. ר"י קורקוס הלכות ביכורים פרק ד הלכה יב

פ"ק דבכורים והובאה פרק כיצד מברכין ופסק רבינו כרבנן ודלא כרבי יהודה דהוי יחיד במקום רבים ויש מי שפסק כר' יהודה משום דהתם מוקמינן סתם משנה כרבי יהודה ורבינו סובר דאדרבה להכי אמרו דמתניתין דהתם כרבי יהודה לאפוקה מהלכתא דיחידא היא ורבים פליגי עליה ולפי זה גרסינן בספרי רבינו בהלכות ברכות בירך על פירות האילן בורא פרי האדמה לא יצא ודלא כספרים שלנו דגרסי יצא דהוי כרבי יהודה ורבינו כרבנן ס"ל וא"כ לא יצא וכן כתב הרשב"א ז"ל שגרסת רבינו היא לא יצא דוק ותשכח.

ו. רמב"ם הלכות ברכות פרק ח הלכה י

בירך על פירות האילן בורא פרי האדמה יצא, ועל פירות האדמה בורא פרי העץ לא יצא, ועל כולם אם בירך שהכל יצא, ואפי' על הפת ועל היין.

ז. כסף משנה הלכות ברכות פרק ח הלכה י

ואין לדחות גירסא זו ממה שמצינו לרבינו בפרק ד' מהלכות בכורים שפסק ביבש המעיין ונקצץ האילן מביא ואינו קורא והיינו דלא כרבי יהודה דאיכא למימר דאע"ג דאמרין דמתניתין רבי יהודה היא אינו מוכרח דהא בירושלמי איכא

במקצת ספרים נוסחא מבעל ה"ג והלכתא זורק את האבינות ואוכל את הקפריסין ומדלגבי ערלה לאו פירא הוא גבי ברכה נמי לאו פירא הוא ולא מברכינן עליהם ב"פ העץ אלא בורא פרי האדמה.

הני מילי בחד מינא וטעה ובירך עליה בורא פרי האדמה, אבל צנון וזית ובירך על הצנון - לא נפטר זית.

יט. תוספות מסכת ברכות דף מא עמוד א ד"ה אבל בשאין

והקשה רש"י ולברך על הצנון ולפטר את הזית דהא תנן לעיל בירך על פירות האילן ב"פ האדמה יצא ותירץ דשאני התם שאין שם אלא חד מינא וטעה ובירך ב"פ האדמה אבל הכא כשבירך ב"פ האדמה על הצנון לא פטר את חברו שהוא ב"פ העץ אפי' בדיעבד.

כ. רבינו יונה מסכת ברכות דף כח עמוד ב

ועוד בא להשמיענו שאם בירך תחלה על המין האחד בפה"א והביאו לפניו מין אחר שברכתו בפה"ע צריך לברך עליו בפה"ע ואינו נפטר בברכת בפה"א שבירך מתחלה על הראשון ואף על גב ששנינו בירך על פירות האילן בפה"א יצא זהו כשמתכוין לברך על אותו הפרי עצמו אבל הכא שבשעה שאמר בפה"א לא נתכוין לברך על פרי העץ צריך לחזור ולברך בפה"ע שאינו נפטר בברכת בפה"א:

כא. ספר כלבו סימן כד

וכתב ה"ר יונה ז"ל שאם בירך על פרי האדמה בורא פרי האדמה, ואחר כך הביאו לו פרי העץ, שצריך לברך עליו בורא פרי העץ, אף על פי שאמרו בירך על פרי העץ בורא פרי האדמה יצא, זה לא יצא, לפי כשבירך על פרי האדמה לא היה מתכוין שיביאו לו מין זה הטעון ברכת פרי העץ, אבל אם היה מתכוין ויודע שיביאו לו מין זה, ודאי יצא בברכת בורא פרי האדמה.

כב. שולחן ערוך אורח חיים הלכות ברכת הפירות סימן רו סעיף ב

היו לפניו פרי האדמה ופרי העץ, ובירך על פרי האדמה ונתכוון לפטור את פרי העץ, יצא.

כג. חדושי הרשב"א מסכת ברכות דף מא עמוד א

ומסתברא דאפילו לר' יהודה אם היו לפניו אתרוג וזית וקדם וברך על האתרוג אף על פי שאינו רשאי אינו צריך לחזור ולברך על הזית כיון שבברכותיהן שוות והוא שנתכוון לפטור את הזית בברכת האתרוג, דאפי' לב"ש דאמרי דפרפרת אינה פוטרת אפילו מעשה קדרה ואף על פי שבברכותיהן שוות דתרווייהו בורא מיני מזונות ואפ"ה לא פטר מעשה קדרה לההוא לישנא דבסופא פליגי כדאיתא לקמן, דילמא התם בשלא נתכוון לפטור את מעשה קדרה הא נתכוון פטר, ומיהו אפילו לת"ק דהתם דאמר דפרפרת פוטר מעשה קדרה הכא לא פטר אלא במתכוון לפטור את הזית אבל בלא מתכוון לא

יג. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף לה עמוד א

/משנה/. כיצד מברכין על הפירות? על פירות האילן הוא אומר: בורא פרי העץ חוץ מן היין, שעל היין הוא אומר: בורא פרי הגפן; ועל פירות הארץ הוא אומר: בורא פרי האדמה, חוץ מן הפת, שעל הפת הוא אומר: המוציא לחם מן הארץ; ועל הירקות הוא אומר: בורא פרי האדמה, רבי יהודה אומר: בורא מיני דשאים.

יד. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף לו עמוד א

אמר ר' הכוסס את החטה מברך עליה בורא פרי האדמה. והתניא: בורא מיני זרעים! - לא קשיא: הא רבי יהודה, והא רבנן; דתנן, ועל ירקות אומר: בורא פרי האדמה; רבי יהודה אומר: בורא מיני דשאים.

טו. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף מ עמוד א

רבי יהודה אומר: בורא מיני דשאים. אמר רבי זירא ואיתימא רבי חיננא בר פפא: אין הלכה כרבי יהודה. ואמר רבי זירא ואיתימא רבי חיננא בר פפא: מאי טעמא דרבי יהודה - אמר קרא: ברוך ה' יום יום, וכי ביום מברכין אותו ובלילה אין מברכין אותו? אלא לומר לך: כל יום ויום תן לו מעין ברכותיו; הכא נמי, כל מין ומין תן לו מעין ברכותיו.

טז. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף מ עמוד ב

משנה. ועל דבר שאין גדולו מן הארץ אומר: שהכל נהיה בדברו. על החומץ ועל הנובלות ועל הגובאי אומר: שהכל נהיה בדברו; רבי יהודה אומר: כל שהוא מין קללה אין מברכין עליו. היו לפניו מינין הרבה, רבי יהודה אומר: אם יש ביניהן מין שבעה - עליו הוא מברך; וחכמים אומרים: מברך על איזה מהן שירצה.

יז. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף מא עמוד א

היו לפניו מינין הרבה וכו'. אמר עולא: מחלוקת בשברכותיהן שוות, דרבי יהודה סבר: מין שבעה עדיף, ורבנן סברי: מין חביב עדיף. אבל בשאין ברכותיהן שוות - דברי הכל מברך על זה וחזור ומברך על זה.

יח. רש"י מסכת ברכות דף מא עמוד א ד"ה אבל כשאין

אבל כשאין ברכותיהן שוות דברי הכל - אין ברכה אחת פוטרתן, ושוב אין כאן מחלוקת, ואף על גב דתנן (/ברכות/ דף מ' א'): בירך על פירות האילן בורא פרי האדמה יצא -

פרי האדמה. ועל הכל, אם אמר שהכל, יצא ואפילו על פת ויין.

כה. רא"ש מסכת ברכות פרק ו סימן כה

אבל כשאין ברכותיהן שוות ד"ה מברך על זה וחוזר ומברך על זה פירש"י ואין הצנן פוטר את הזית מתוך פירוש משמע דעל איזה מהם שירצה יברך תחלה דאי צריך לברך על הזית תחלה למה הוצרך לפרש שאין הצנן פוטר את הזית והלא לעולם יברך על הצנן לבסוף וכן פירש ה"ר שמעיה בשם רב האי כיון דלא פירש על איזה יברך תחלה יש לומר דמסתמא יחיד מודה לרבים ויברך על איזה שירצה תחלה ולא שרבים מודו ליחיד וכן כתב רב אלפס ז"ל דעל איזה מהם שירצה יברך ותימה דמסתמא בורא פרי העץ חשיב מבורא פרי האדמה משום דמבוררת טפי דבורא פרי האדמה כולל כל הגדל באדמה אבל ב"פ העץ מברך דוקא על מה שגדל באילן ומהאי טעמא אמרינן לעיל (דף לט א) בעובדא דבר קפרא דברכת בפה"א חשיבא מברכת שהכל לפי שהיא מבוררת יותר י"ל דלא חשיב כל כך ברכת פרי העץ כנגד ברכת פרי האדמה כמו שחשובה ברכת פרי האדמה על שהכל לפי שהכל אינה מבוררת כלל לפי שכוללת כל דבר.

כט. תוספות מסכת ברכות דף יב עמוד א ד"ה לא לאתויי

ומיהו היה אומר ר"ח אם היה יודע בבירור שטעה בדבורו שאמר בורא פרי העץ תחת (בורא) פרי הגפן דבתוך כדי דבור יכול לחזור בו. וכן בי"ט בחתימה של יום טוב אם טעה בין מקדש ישראל והזמנים ואמר מקדש השבת וחזר בתוך כדי דבור יצא אחרי שהוא יודע שהוא י"ט.

ל. שיטה מקובצת מסכת ברכות דף מ עמוד ב

ועל כולם שאמר שהכל יצא איתמר רב הונא אמר כו' ור' יוחנן אמר אפילו פת ויין. וקיימא לן כו' יוחנן דהלכתא כותיה לגביה דרב הונא. ואיכא למשמע מינה נמי דמי שבירך על היין בורא פרי העץ יצא דהא חזינן דלא קפדינן בברכה דיליה דאפילו כשבירך ברכה אחרת שאינה ברכתו יצא. אבל בפת איפשר לומר דכיון שהכתוב קבע לו שם בפני עצמו דכתיב אשר לא במסכנות תאכל בה לחם לא נפיק כשבירך עליה בורא פרי האדמה. ועוד דבברכתה דקבעו לה רבנן הוציאוה מכלל פרי כלומר שאינו מזכיר בברכתו פרי שוב אינו יוצא בה בלשון פרי. אבל בשהכל יוצא בכלהו מפני שהוא כולל הכל וכן עיקר.

לא. חדושי הרא"ה מסכת ברכות פרק ו - כיצד מברכין

פיסקא. ועל כולן אם אמר שהכל יצא, איתמר רב הונא אמר חוץ מן הפת ומן היין, ורבי יוחנן [אמר] אפי' פת ויין. והלכתא כרבי יוחנן. פ"י וכיון דכן דשמעינן דיוצא הוא

דאינו בדין שיפטור מי שאינו חשוב את החשוב דרך גררה אלא דרך כונה, והיינו נמי טעמא דההיא דהא משמע אפילו לת"ק פרפרת שהיא חשובה פטרה מעשה קדרה, אבל מעשה קדרה לא פטר את הפרפרת, ולפי פירוש זה אם היה אוכל תפוחים ובירך עליהן ואח"כ הביאו לפניו אגוזים אם התפוחים חביבים לו יותר פוטר את האגוזים בגררת ברכת התפוחים אבל אם אינן חביבים אינן פוטרין את האגוזים אלא א"כ נתכוין להם מתחלה, כנ"ל.

כד. תוספות מסכת ברכות דף לט עמוד א ד"ה בצר ליה

ועוד יש בירושלמי היכא דברך אתורמוסא למיכליה ונפל מידיה ושקל אחרינא בעי ברוכי זמנא אחריתי ופריך מאי שנא מאמת המים פירוש דמברך לשתות והני אזלי והני אחריני ניהו וא"צ לברך פעם אחרת ומשני הכא הוה דעתו מתחלה לזה שהיה יודע שילכו להן אבל בתורמוסא לא ידע שיפלו מידו ויאמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד משום דהוה ברכה לבטלה וכן נכון לומר על כל ברכה לבטלה בשכמל"ו.

כה. שיטה מקובצת מסכת ברכות דף מב עמוד א

ואף על גב דפת אם בירך עליו בורא מיני מזונות יצא מידי דהוי איין דאם בירך עליו בורא פרי העץ או בורא פרי האדמה יצא התם הוא במברך עליו ומתכוין לפוטרו בברכה זו אבל הכא שמברך על דבר אחר ברכתו אף על פי שמתכוין לפטור את הפת לא נפטרו. וכן עיקר דינא וכו' אבל כשהן לפניו מתחלה ובירך על אחד מהן כדי לפטור שניהם בזו ודאי כל שברכותיהן שוות נפטרו שניהם. מה שאין כן בשאין ברכותיהן שוות כגון פרפרת ופת שאם בירך על הפרפרת בורא מיני מזונות לפטור את הפת לא יצא אף על גב דאם בירך על הפת עצמו בורא מיני מזונות יצא:

כו. שיטה מקובצת מסכת ברכות דף מא עמוד א

אמר ר' ירמיה להקדים. פירוש לאפוקי מסבריה דההוא מקשה דלעיל דסבר דבשאין ברכותיהן שוות מברך על חד ופטר חבריה אלא ודאי על שניהם הוא מברך. ור' יהודה סבר דאית ליה לאקדומי ולברך על החשוב. וכאן אין ברכת פרי האדמה פוטרת פרי העץ דאף על גב דאמרינן במתניתין דבדיעבד יצא התם במתכוין לצאת בה ברם הכא אין לו לכוין לכתחלה וכל שאין מתכוין לא יצא.

כז. שולחן ערוך אורח חיים הלכות ברכת הפירות סימן רו סעיף א

בירך על פירות האילן בורא פרי האדמה, יצא; אבל אם בירך על פרי האדמה בורא פרי העץ, לא יצא; הילכך אם הוא מסופק בפרי אם הוא פרי עץ או פרי האדמה, מברך בורא

במברך על היין ברכה אחרת, ושמעינן מינה דהוא הדין
במברך עליו בורא פרי העץ, ומינה דהוא הדין נמי במברך
עליו בורא פרי האדמה, שהרי בברכתו המיוחדת לו מזכיר
בה לשון פרי דאמר בורא פרי הגפן, וכיון דכן הוא הדין
לבורא פרי האדמה דארעא עקר והכל בכלל, אבל לענין פת
מסתברא דלא דלחם כתיב בתורה, וכן כל שברכתו בורא
מיני מזונות מסתברא דלא נפיק בברכה דאית ביה לישנא
דפירי.